

XV əsrin sonuncu qərinəsindən illər sürətlə xərclənməkdə idi. Bu qərinənin ötüb keçən ilk illərini dünyanın üç tərəfində hər kəs bir cür qarşılayırdı. Avropa ölkələrinin mənəvi mərkəzi olan Vatikan illər boyu apardığı siyasətin bəhrəsini görməyə tələsirdi. Tarixin hələ aşağı qatlarında qalmış hadisələrin Vatikanda nəticələri çözüldür, Qərbin Şərqə doğru yolunun üstündə qərar tutmuş nəhəng Osmanlı dövlətinin necə çökdürülməsi planları tez-tez dəyişsə də, məqsəd dəyişilməz olaraq qalırdı. Qərbin Şərq üzərindəki hegemonluğunun əbədi təmin olunması üçün təkcə Osmanlı dövlətinin çökdürülməsi yox, daha sürətlə parlamaqda olan Ağqoyunlu dövlətinin də məhv edilməsi ən vacib məsələlərdən biri kimi Avropanın gündəmində idi. Papa Kaldulmerin üzü gülmürdü. Çünki ona təzəcə xəbər çatmışdı ki, Osmanlılar Uzun Həsənlə oğlanları arasında barışmaz bir nifaq salmış, oğulları atanın üstünə qaldırmışdılar. Bu da Papanı xüsusilə təmin eləyirdi. Ona görə ki, Uzun Həsənlə II Mehmetin qarşılaşmasının baskarı kimi guya Uzun Həsənin oğlanlarına qarşı qəddarlığı səbəb kimi görünür. Əslində, II Mehmet də yaxşı bilirdi ki, Papa onun üçün yaxşı heç nə vəd eləmir, amma öz planlarının həyata keçirilməsi xatirinə onun məktublarına həvəslə cavab verirdi. Və Papadan bunun müqabilində lazım olan kömək və yardımları da ala bilirdi. Həmin yardımlar odlu silah yarada bilən mütəxəssislərdən ibarət idi. Papanın təşkilatçılığı ilə göndərilən odlu silah ustaları II Mehmetin məmləkətində xüsusi emalatxanalar yaradır. Odlu silah istehsalına rəvac verirdilər. Silahlar bir-bir sınaqdan keçirildikcə II Mehmetin gözləri gülmürdü. Hər bir sınaqdan çıxarılmış, topdan atılan mərminin yaratdığı cəhənnəmə II Mehmet qələbə əlaməti kimi baxırdı. Düşünürdü ki, belə bir cəhənnəmi o, tezliklə Uzun Həsənin ordularının başı üstündə yarada biləcək. Demək, əslində, üçbucağın iki tərəfi Osmanlılarla savaşımaq gücündə olan Ağqoyunluların məğlubiyyət gününü intizarla gözləyirdi.

Hüseyinbala MİRƏLƏMOV

ğatı artıq Anadolunu da aşmaqda və bir-başə sultan sarayının özünə doğru yeriməkdə idi. Hələ sultanın belə bir şübhəsi də var idi ki, divanda onun ətrafında olanların bir çoxu Ərdəbil ocağından gizli gələn qızılbaş düşüncəli adamların təbliğatına uyub. Onları araşdırıb üzə çıxarmaq çətin olsa da, bu şeyə axınının qabağını kəsmək vacib idi. Ona görə də Əhməd Çələbinin sözlərini təqdir edirdi.

Sultan digər Osmanlı sərkərdələrinin diqqətini Əhməd Çələbinin dediklərinə cəlb etmək üçün dedi:

- Düşünürəm ki, Əhməd Çələbi düz buyurur. Bunun üçün əlavə qüvvələri də Yadigar Mirzənin qələbəsiindən sonra Əhməd Çələbinin başçılığı ilə Ağqoyunlu ərazilərinə göndəririk. Qoy onlar orada əhalini zəhərlənmiş düşüncə sahiblərindən təmizləsinlər.

Əslində, bu qənaət Ağqoyunlu ərazilərində əgər Yadigar Mirzə qələbə çalacaqdısa, ondan sonra daha böyük qırğınlara rəvac vermək demək idi.

ray adamlarından fərqlənirdi. Ən ağır döyüşlərdə asanlıqla qələbə çalmağı bacardığı kimi, sultanın özü ilə də cəsarətlə danışmağı ona sarayda xüsusi nüfuz qazandırmışdı. O, Azərbaycanın Əhməd Çələbiyə verilməsindən daxili bir narazılıq hissi keçirsə də, bunu biruzə vermədi. Şəstlə ayağa qalxıb, yüngülcə təzim elədi və dedi:

- Bir Allah şahiddir ki, mənim qılıncım sultanın yolunda heç vaxt qınına girməyəcək. Sultan hökmünü nədə göstərsə, mənim qılıncım bu hökmün yerinə yetirilməsinə rəvac verəcək. Ancaq unutmaq olmaz ki, Ağqoyunlu ərazisi çox böyükdür. Uzun Həsənin gücü də heç də bizim düşündüyümüz qədər asan yeniləsi deyil. Ona görə də biz ehtiyatı verməməliyik. Əgər sultan məsləhət bilsə, biz gücümüzü Bağdad tərəfə də yönəltməliyik. Qoy Uzun Həsən iki od arasında qalsın.

Ömər bəy bu sözləri ilə hərbi taktikanın əhəmiyyətini vurğulasa da, əslində,

Hacı bəy də ağır döyüşlər görmüş sərkərdə idi. Onun da divanda sözü keçərli idi. Amma düşünəndə ki, əsas əraziləri ondan əvvəl digər sərkərdələr artıq qamarlayıblar, bəs onun payına nə düşəcək? Və payına düşəsi olanı sultan ona verəcəkmi? Ona görə də təmkinlə, asta-asta danışmağı və dediklərinə sultanı inandırmağı qərara aldı.

- Əhməd Çələbinin də, Ömər bəyin də fikirləri çox yaxşıdır. - Hacı bəy bu sözləri ilə ondan əvvəl payını almış sərkərdələrin deyəcəyinə rəğbətini almaq üçün dilindən car eləyirdi. Əgər sərkərdələrdən hansısa biri onun niyyətinə etiraz eləsəydi, əli hər şeydən çıxacaqdı. Və o da sultanın yanında qalacaq və bir gün saray intriqalarının qurbanı olacaq. Beləliklə, meydana camaat qabağında onun boğazı asanlıqla yağlı bir kəndirə keçiriləcəkdə. İndi hər şey onun hökm-darı inandıra biləcəyindən asılı idi. Əslində, Sultan II Mehmetin Hacı bəyə rəğbəti daha çox idi. Və elə bu rəğbət və inama görə o, Hacı bəyi Osmanlı sərhədlərinin içərisində saxlamağı, ölkədə əmin-amanlığı ona tapşırmağı istəyirdi. Onun bu niyyətini də Hacı bəy yaxşı bilirdi. Elə bu səbəbdən də sözünə sultanın düşündüyü tərəfdən gəldi:

- Mənim şərəfli sultanım, bilərəm ki, ölkənin əmin-amanlığı heç də ölkənin sərhədlərindən kənardakı qələbələrədən az deyil. Ona görə də biz ölkənin içərilərində həmişə asayışı bərqərar saxlamağıq. Əgər ölkənin içərilərində ixtişaşlar olarsa, onda biz kənara göndərilən orduları qədərincə təmin edə bilmərik, nə silah-sursat, nə də ərzaq sarıdan. Hələ üstəlik orduya yeni adamlar da toplamaq vacib məsələlərdən biridir.

Sultan sərkərdənin danışığından hiss olunurdu ki, razıdı. O, Hacı bəyi həmişə gözütox, təmkinli insan kimi tanıyırdı.

İKİ ŞAH, İKİ SULTAN

(Əvvəli ötən saylarımızda)

(romandan parçalar)

II Mehmet Yadigar Mirzəyə xeyir-dua verib onu atasının üzərinə göndərəkən, qələbənin necə yaxında olduğunu qərarlaşdırmış və bu münasibətlə ən hörmətli sərkərdələrini Ömər bəyi, Əhməd Çələbini, Hacı bəyi sarayın ziyafət otağına çağırmışdı. Saray rəqqasələri, müğənnilər hələ sultanın kefini açmaq üçün təlxəklər də bir tərəfdə hazır dayanmışdılar. Görünür sultan əvvəlcə bəzi mətləbləri araşdırmaq istəyir və bundan sonra ziyafətin başlanması haqqında göstəriş verəcəyini düşündü.

Sultan üzünü Əhməd Çələbiyə tutdu:

- Yadigar Mirzənin Uzun Həsən üzərindəki qələbəsiindən sonra bizim görəcəyimiz işlər indidən məlum olmalıdır. Qoy bizim Əhməd Çələbi fikrini bildirsin.

Əhməd Çələbi ayağa qalxdı, bir-iki addım da sultana tərəf atıb, təzim elədi. Sonra asta-asta sözünə başladı:

- Hamımıza məlumdur ki, Uzun Həsənin sarayında get-gedə əsas söz sahibi Ərdəbil ocağından gələnlərdir. Düşünürəm ki, biz birinci növbədə Ərdəbildə kök salmış, bu qatı şeyə ocağını birinci növbədə söndürməli, onun külünü göyə sovurmalıyıq. Qoy bundan sonra bu ocaq bir də heç vaxt alovlanmasın.

Sultan razılıqla başını tərpətdi. Onun düşüncəsinə görə Əhməd Çələbi məsələni lap kökündən düz buyururdu, çünki Şeyx Heydərin ətrafında olanların təbli-

Əhməd Çələbi başa düşdü ki, sultan bu göstərişi ilə əslində, Ağqoyunlu ərazilərində ən azı qatı şeyəliyin yayıldığı yerlərdə əsas ixtiyaratına verir. Lap Yadigar Mirzə qalib gəlib hakimiyyət sahibi olsa da, o bir oyuncaq padşahı olacaqdı. Bu da Əhməd Çələbini daha çox sevindirirdi. Çünki sultanın gözündən, nəzərindən uzaq Azərbaycan ərazilərində öz hakimiyyətini quracaqdı. Və bunu da özünün qanuni haqqı hesab eləyirdi. İllər boyu sultana xidmət eləmiş adlı-sanlı sərkərdə kimi bu ərazilərin ona verilən halal pay olduğunu düşündü. Əhməd Çələbi sultanın göstərişindən necə məmnun olduğunu yanındakı sərkərdələrindən gizlətmək istəsə də, hər halda razılığını da bildirməli idi:

- Hörmətli sultanın etimadını özümə çox böyük hörmət bilərəm. Onun etimadını doğrultmaq nə qədər çətin olsa da, bunu bacaracağım da inanıram. Lap bu yolda başımı verməli olsam da, sultanın yolunda ölümü şərəf bilərəm.

Sultan razılıqla başını tərpətdi və ona əyləşməyə icazə verdi. Əhməd Çələbi asta-asta geri çəkildi, bir daha təzim edib yerində əyləşdi.

- Bəs sərkərdə nə düşünür? - Sultan üzünü Ömər bəyə çevirdi.

Ömər bəy qısqıvraq adam idi. Əhməd Çələbiyə də baxanda xeyli cavanlığı vardı. Ötkəmliyi, sözünü açıq deməsi ilə sa-

öz tamahını da bildirməkdən çəkinmirdi. O, istəyirdi ki, əgər Təbriz paytaxt olmaqla, Azərbaycanın əsas ərazilərini Sultan Çələbiyə verirsə, qoy Ağqoyunluların Cənub ərazilərini də onun ixtiyarına versin.

Sultan Ömər bəyi dinlədi, əli ilə saqqalını sığalladı. Qısa saqqalın tükləri onun ovcunun içində görünməz oldu. Dişi ilə biglərinin ucunu çeynədi. İllər boyu sultanı yaxşı tanıyan sərkərdələr bunun nə demək olduğunu bildirdi. Demək, sultan öz sərkərdələrinin bir-biri ilə tamah davasına çıxdığını da anlayırdı. Bəlkə də başqa vaxt olsaydı, o, sərkərdələrinə qəzəbini gizlətməzdi. Onlara elə buradaca elə bir gəliş gələrdi ki, istəklərini nəfəsləri ilə birlikdə öz içlərində boğardılar. Amma indi bunun zamanı deyildi. O, sərkərdələrini dünyanın qarışmaqda olduğu bir zamanda özündən narazı salmaq istəmirdi. Həm də ki, bu sərkərdələrin sayəsində Osmanlı sərhədləri çox genişlənmiş, ölkədə əmin-amanlıq yaranmışdı. Sultan Ömər bəyin nəzərdə tutduğu ərazilərə Osmanlı qoşunun bir hissəsini göndərməyi vacib bildiyindən qəzəbini başqa vaxta saxladı.

- Yaxşı, çox yaxşı. Mən bilirdim ki, Ömər bəy savaş alovlarının qalxdığı bir məqamda sarayda boş-boşuna vaxt keçirmək istəməz. Bəs onda Hacı bəyin düşündüyünü bilmək də yaxşı olmazmı?

Elə bu danışıklar da ona fikrində yanımadığını təlqin edirdi. Amma hiss elədi ki, Hacı bəyin də deyiləsi sözü var.

- Yaxşı, bəlkə, yenə deyiləsi sözün var, Hacı bəy, buyura bilərsən.

Sultan bu sözləri elə mehribanlıqla dedi ki, Hacı bəy başa düşdü ki, indi əsil istəyini dilə gətirə bilər.

- Hə, mənim sultanım, ölkənin içərilərində nizamı saxlamaq nəzarəti hər yerdə təmin etmək düşünürəm ki, vacibdir və bu ixtiyar ancaq sultanın özündə olmalıdır. Mənim düşüncəmə görə Naxçıvan, Qarabağ, üzü Şirvana tərəf əraziləri öz nəzarətimizə götürmək daha vacibdir. Çünki Azərbaycanın bu Şimal torpaqlarında sonsuz bəreket var. Biz qoşunu hər cəhətdən təmin etmək üçün o yerlərin sərvətini əlimizə keçirməliyik. Əgər hökmdar bunları nəzərə alsa, səltənətin sabahına çox faydası olar. Qoy hökmdar kimi istəyir həmin yerə qoşunla göndərsin.

Hacı bəy daha başqa heç nə demədi. Və onun bu təklifi də sultanı xeyli razı saldı. Sultan əlini əlinə vurdu. Bu, artıq ziyafətin başlanması demək idi.

Osmanlı sarayından uzaqda isə Yadigar Mirzə atası ilə qarşılaşacağı anı gözləyirdi.

(Davamı var)